

LBRIS

We know
books

Septimiu Moga

CRONICI SUBIECTIVE

Cuvânt-înainte de prof. univ. dr. Marcela Sălăgean

Casa Cărții de Știință
Cluj-Napoca, 2024

CUPRINS

Cuvânt-înainte	7
Un zâmbet de început	11
Surogatul	13
Spitale clujene de ieri și de azi	18
Oglinda lumii care va veni	20
Spirite și duhuri pe strada Mihai Eminescu din Cluj	22
Îngeri căzuți	25
Brigada Diverse	29
Prima bancă din Cluj	33
Dincolo de Lampedusa	35
Too big to fail	39
Școala	42
Șantajul	44
Nu există	47
Cerul înstelat... ..	50
Impostura	53
Statul eșuat	57
Bancherul	60
Valuri	63
Bizanțul și stabilitatea	66
Codex aureus... Fiscal	71
Prin cenușa imperiului	74
Hidroelectrică	77
Paranoia	80
Așteptări	82
Petre Poruțiu	85

Sfada Bisericii Ortodoxe	88
Dor	90
Arginți	92
Eva Heyman	95
Romeo și Julieta într-o variantă reală clujeană	97
Libertate	100
Zbor deasupra unui cuib uitat	103
Ariditate	105
Spiru haret	108
O poveste personală despre palatul BNR	110
Clipe	113
Elysium	115
Visarion Roman	118
Cetăți	120
Negocieri	122
Dincolo de legendă	125
Atentatul	128
Creditul artificial	131
Eterna tragedie	133
Statuia libertății	135
Învățămintele lui Ștefan cel Mare	138
Multiculturalism	141
Suflete moarte de ciudă	144
Educație și promiscuitate	147
Teatrul Național din Cluj	150
Robotul ION	153
Emil Racoviță	157
Școala Ardeleană	159
Cancel culture și eutanasiu	161
Un alt fel de Cernobil	165
Virtutea părerii	167
Lumi galactice	171

Umbre	174
Soylent green	176
Corabia nebunilor	179
Amintiri de la stadion	182
... Trec mai departe	184
Tufă de Venetia	187
Strict secret	190
Câteva vorbe despre încredere, creditare și credit	193
Timp	197
Colind de Crăciun	200
Lungul drum pentru un mulțumesc	202
Schengen	205
Breaking news	208
Subiect	211
Sfârșit de lume	213
Bălcescu	216
Motorizare <i>made in Romania</i>	218
Întrebări	221
Despre un erou adevărat	226
Ceață	229
Producție sau lucrul bine făcut	231
Noaptea minții	234
Două minute	236
Aroganță	239
Testament	243
Milano	245
În căutarea lui Ghilgameș	248
23 august 2022	251
Marea	253
Moartea căprioarei	255
Țara i-a fost recunoscătoare	259
Lumina	260

Matematici.....	262
Va urma.....	265
Credință.....	268
Banca Națională la Cluj.....	271
Comedia umană.....	275
Parole.....	277
Război.....	279
Super eroi.....	282
Luntrașul.....	285
Crivățul de la răsărit.....	288
Eugenia geopolitică.....	291
Radioactiv.....	294
Putin în ochii unui naiv.....	296
Februarie 2022.....	299
Eureka!.....	301
Moș Nicolae.....	304
Frica.....	307
Valori europene.....	309
Sunetul toamnei.....	312
Sleit.....	316
Poveste de vară.....	318
Neîncredere.....	322
Biblioteca din Alexandria.....	327
Marea din noi.....	329
Prezicătorul.....	334
Omul cu ștampila sau regele gol.....	336
Deficite.....	341
Credit.....	346
Unde este paradisul?.....	351
Măști.....	356
Pe neașteptate.....	361
Aroganțe.....	367

Arbitrajul.....	372
O poveste umbroasă.....	376
Lungul drum de la glorie la impostură.....	381
Dor de Cluj.....	386
Capitalism.....	392
Vlaicu.....	397
Lumină.....	402
O poveste despre falsuri.....	407
Altfel de bancă.....	411
Retrospectivă.....	416
Destine uitate – Victor Deleu.....	422
Pe o uliță colbuită... ..	427
Un proiect amânat.....	431

UN ZĂMBET DE ÎNCEPUT

Nu îmi stă în fire să zâmbesc des, pentru că am o anume conformație a feței. Îmbrățișez rar și stângaci, poate și pentru că am cam pierdut pentru moment lupta cu kilogramele. Cu toate acestea, nu sunt un om trist din fire, deși în copilărie, cei care mă întâlneau mă întrebau de ce sunt supărat. În mintea mea și visele mele sunt un om vesel și așa am fost mereu. Îmi plăcea deopotrivă să îmi organizez propriile jocuri, dar mă bucuram de compania prietenilor din copilărie, adolescență și tinerețe. Din scrierile mele, altele decât cele istorice, multă lume ar trage concluzia că mă străbate un anume pesimism, că trăiesc o perpetuă depresie. Dar poate că lumea pe care o trăim este așa și statisticile mondiale tind să îmi dea dreptate, iar atunci nu fac altceva decât să o reflect într-o oglindă subiectivă.

În continuare sunt câteva dintre textele mele ce le-am adunat la început într-un jurnal, un jurnal electronic, iar apoi, pe cele care am considerat că sunt pretabile de a fi publicate le-am publicat pe rețelele de socializare sau în presă. Textele sunt scurte, încercând să reflect cât mai sincer clipa trăită, impresia unei studii istoric, a unei știri din prezent sau așa cum ar fi fost captată de un cronicar de acum un secol sau poate chiar mai bine. Este impresia de moment, netrecută întotdeauna prin filtrul critic, de aceea, în unele texte mă contrazic cu altele. Scurtele ceseuri sunt în ordine invers cronologică, respectiv de la cele mai noi la cele mai vechi. Ele reflectă preocupările mele, nu numai de economist sau istoric, ci și de om într-o lume însingurată. În urma fiecărui text este un fragment dintr-un articol, eseu, poezie, care contextualizează, prin care încerc să aduc în actualitate

sau să potrivesc, să asortez în actualitate un eveniment din trecut. Acel fragment mă confirmă sau infirmă, pentru că, de la bun început spun, aceste „cronici” sunt subiective și nu sunt construite în ideea de a enunța adevăruri.

Timpul îl măsurăm în durate precise, universale, bine standardizate. Chiar dacă relativitatea ar da peste cap un asemenea enunț, în universul nostru strâmt, timpul este totuși simplu. Timpurile însă sunt povestite, cu o rigoare istorică bine determinată, dar rămân lacune mari, pe care rugurile aprinse de invadatori, sau de zeloși stăpâni de adevăruri le-au deschis și adâncit. Acele timpuri nu se pot recompune, pentru că letopisețele, cronicile, pietrele, oasele, podoabele, monedele sau fragmentele ceramice lipsesc. Modelele sofisticate pot adăuga ceva valoare adăugată pe baza unor funcții de regresie, dar nu pot reconstrui vieți, trăiri, iubiri sau dușmăanii, boli, intrigi sau războaie, trăiri de moment. De aceea nu vreau ca într-un eseu să arăt doar un eveniment, ci doresc să-l trec prin filtrul subiectivității mele, cu toate limitele sale, cu îndoielile sale, cu temerile sale. Subiectiv fiind, îmi pot permite să intru în pielea unor personaje, sau a unor observatori de azi sau de ieri. Acesta este avantajul eseului spre deosebire de scrierea istorică sau economică, ce să mai vorbim despre un vreun raport sau istorie corporatistă. Doresc să dezvălui o lume subiectivă, mai vie, mai fremătătoare, mai mult sau mai puțin eroică dar poate mai aproape de ceea ce a însemnat trecerea prin timp a unei ființe umane.

Ei bine așa cum sunt sau cum aș vrea să fiu, vă zâmbesc, vă îmbrățișez și vă mulțumesc că veți avea sau nu veți avea răbdarea să parcurgeți aceste pagini. Aș fi fericit să vă cunosc și să trăim într-o minunată lume așa cum poate ne-o dorim, nici nouă dar nici veche ci omenească și omenoasă căreia să-i scriem cu toții o cronică mai mult sau mai puțin subiectivă.

Cluj-Napoca
18 noiembrie 2023

SUROGATUL

În anii din urmă ai dictaturii ceaușiste, sub lozinca nobilă a unei alimentații raționale pentru întregul popor, regimul a decis ca poporul să urmeze calea surrogatului. Surogat pentru carne era soia, pentru uleiul de floarea soarelui cel de rapiță, pentru lapte, un praf cu un gust ciudat procesat din produse vegetale, surrogatul pentru cafea era celebrul nechezol, un amestec de urme de cafea cu ovăz. Măcar de ar fi luat exemplul unui surogat de la 1878 pentru cafea care consta în prăjirea odată cu cafeaua a unor bucăți de pâine albă, ce absorbeau aroma cafelei. Amestecul ceaușist la început cu o aromă vagă de cafea s-a transformat într-un brand al surrogatului multilateral dezvoltat.

Industria înlocuitorilor nu s-a oprit la nechezatul cailor verzi de pe pereții cafenelelor ci s-a găsit substitutul pentru cultură – Cântarea României. Cinematografele în care rulau seria „Licenții” sau „Nea Mărin miliardar” la mulți ani după premieră dar și filmele chinezești cu arte marțiale, erau insalubre și acoperite cu un covor de semințe sparte de cinefilii de ocazie. Mai că ne doream să vedem o premieră sovietică la care adesea se rupea pelicula sau cel mai probabil se lua curentul. Teatrele și operele deveniseră niște bastioane ale rezistenței culturale. Subtextul era curajul la modă, așa numitele șopârle, rostite cu subînțelele de actorii înghețați de frigul economiei de energie și loviți de crivățul din geamurile sparte. Iar muzica devenea refugiul, evadarea dincolo de spațiul marcat cu sârmă ghimpată a cortinelor de fier. În locul subversivilor actori și artei lor decadente trebuia adus dansul tematic, spectacole grandioase pe

stadioane, coruri reunite cântând oda în metrul anacroniei, protocroniei și monotoniei lozincarde de partid și de stat. Programele TV deveniseră un surogat al divertismentului neoproletcultist cu două teleduratăle unite. Toate aceste striviri ale spiritului, ale umanității se făceau, chipurile, după decizii bine chibzuite de academicieni, doctori, ingineri de renume mondial cu publicații ISI, indexate și azi în panteonul articolelor cu ștaif academic. Gândirea științifică era adesea invocată în realizarea unui socialism (cum altfel?) decât științific. Materialismul dialectic se clama în antiteza sa cu așa zisul mistico-obscurantism. Materialismul dialectic devenise un fel de mantră pe care nici măcar nu o înțelegeam. Ce putea înțelege un copil de 10 sau 12 ani din dialectică? Era o dialectică cu mâinile la spate, cu corde-luță și uniformă, cu reanimabilele cântece patriotice, munci patriotice și un tablou ca o icoană din fața clasei cu un tovarăș care zâmbea dialectic ca într-o blasfemie în templul învățaturii.

Făcând parte din generația așa zișilor decreței, eram atât de mulți, încât la vechiul Liceu 15 din cartierul Grigorescu nu erau suficiente săli să ne găzduiască. De aceea, deși eram aproape 50 în clasă, trebuia să venim în schimburi la școală. Așa a fost perioada gimnaziului. Adesea, ultimele ore coincideau cu pauzele de curent, motiv să mai scăpăm de vreo lucrare de control. Pentru ca să nu-și dea peste cap materia de la clasă profesorii lăsau spre seară orele de dirigiență.

Eram la o astfel de oră. De regulă, matematica, materia predată de doamna dirigintă, lua locul, pe bună dreptate, orelor de educație politică sau civică. Având o clasă bună, doamna dirigintă dorea să o mențină în elita școlii. Dar în acea seară am avut bucuria de a primi oaspeți pe la București.

În sala încă luminată și-au făcut apariția două tovarășe între 35 și maxim 40 de ani. Erau echipate și coafate după ținuta regulamentară, care aveam să aflăm mult mai târziu că era inspirată

din ținutele desenate de Coco Chanel agreate de prima femeie a țării. Chipurile erau simpatice, una dintre ele mai oacheșă era fardată discret și zâmbea mai tot timpul, iar cealaltă mai blondă rujată mai strident arbora o figură mai serioasă, dar, ca și cealaltă, exprima cel puțin aparent o stare de confort și optimism. Ambele etalau prin ținuta și tinerețea lor formele ce stârneau imaginația unor copii ai căror berze nu de multă vreme zburaseră spre paradisuri tropicale. Ne vorbeau despre un viitor luminos, despre grija partidului și pericolul obscurantismului. „Crede și nu cerceta!” Era îndemnul bisericii în viziunea celor două tovarășe de încredere. Noi ce puteam face altceva decât să credem fără a cerceta prin cărțile sfinte. Biblia era un tom gros ce nu ne era la îndemână și mai presus de toate era scris într-o limbă grea. Cele două ademenitoare ispite ale raționalismului simplificaseră totul, asemeni teoriei relativității, într-o formulă magică. Apoi, în spiritul lozincard ne mai spuneau o altă zicere a Cărilor Sfinte: „Fericiți cei săraci cu duhul!”. Ce fericiți eram că lumina învățaturii marxiste se revărsa prin vocea dulce, înflăcărată a celor două!

– Voi, copii, mergeți la biserică? Întrebă cea oacheșă, trecând printre rânduri și lăsând în urma sa un iz de parfum și tabac.

Tăcere. Ochii săi s-au ațintit asupra câtorva dintre noi, care au răspuns un „nu” dezirabil, convențional de abia articulat. O colegă, una dintre premiante, a răspuns însă altfel. Diriginta s-a albit la față, sprijinindu-se de catedră. Cea blondă lăsă capul în pământ, iar mâna dreaptă a dus-o la bărbie mimând o atitudine de gânditoare. Cealaltă, după un scurt moment de uluială a zâmbit, dar nu s-a așteptat la ceea ce avea să continue. „Merg cu bunica mea și spunem o rugăciune pentru cei plecați dintre noi, pentru sănătate și pentru iertarea păcatelor noastre și a celor din jur. Ne rugăm pentru conducătorii noștri și pentru pace.”

Deja păreau siderate. Blonda, cu un ten mai deschis se înroșii.

– Voi, copii, l-ați văzut vreodată pe Dumnezeu? Cum poate să vă dea sănătate o persoană invizibilă? De mii de ani oameni oame-nii cred în ceva inexistent... Iar apoi, a urmat o reluare a lozincilor materialist-dialectice. Se pare că cele două oaspete ale noastre au reușit să mascheze șocul. Colega mea s-a așezat rușinată. Noi o priveam întrebători, curioși, perplecși. Aproape toți o aprobam, dar gura ne era încleștată. Din lecția de educație politică nu am mai auzit aproape nimic. Dar din inimă mă mușca ceva, inefabilul demiurg îmi șoptea: „Să nu minți!” cu atât rămăsesem din porunca „Să nu mărturisești strâmb împotriva aproapelui tău”.

Așa arăta surrogatul pentru adevăr, ispititor precum o minciună convențională, adică idei necredibile, fără niciun conținut, unanim acceptate prin consensul ipocriziei. Asta eram, adevărul rușina, nu elibera. Colega mea s-a dovedit curajoasă, dar în zadar. Ea era chipul frumos al copilului ce crește nonconformist, dar cu lumină în privire și adevărul ca mierea pe buze.

Cele două tovarășe au făcut în zilele acelea un adevărat maraton al promovării nechezolului adevărului prin multe licee clujene. Astăzi poate sunt la o vârstă venerabilă, spre opt decenii de viață. Formele ispititoare s-au dus, parfumul se mai schimbă, pentru ele țigările au devenit pericolul mortal al omenirii. Urmele viciului tinereții se văd în fariseismul pe care îl practică în promovarea unei vieți sănătoase. Dimineața beau o cafea în care aruncă o pastilă de surogat de zahăr. Nepoții or fi în gimnaziu, iar copiii corporatiști. Lumea asta nu le place, e prea caldă, e prea dulce, e prea sărată, e prea multă viață, e poate prea mult fard, prea mult teatru, prea multă muzică, prea multe note pentru un interpret afon, prea multe cărți cu potențial caloric; și trebuie resetată.

Of, Doamne!

* * *

„Amicul poporului”, 1878

Un escelent surogat de cafea se poate prepara din pâne albă. Pânea se taie în bucăți mărunțele; aceste bucăți se prăjesc deodată cu cafeaua și prin aceasta ele absorb o parte din oleiul și din aroma cafelei. Pânea cea neagră e mai puțin recomandabilă pentru acest scop mai ales când e prea dospită. Pânea întrebuințată la prepararea surogatului să nu conțină într-însa nici un fel de condimente, deoarece acestea ar putea să strice gustul cafelei.

SPITALE CLUJENE DE IERI ȘI DE AZI

Încă din zorii secolului XIX, odată cu vizita Împăratului Francisc I în 1817 la Cluj s-au pus bazele primelor spitale clujene. La început, în incinta vechii cetăți, apoi în clădirea Piuariu Molnar, tot în aceeași zonă, în casa Bogdánffy, pe actuala stradă a Republicii, iar începând cu anul 1880 s-au construit clădirile de pe strada Clinicilor. În timpul Primului Război Mondial și Casa Învățătorului a devenit temporar spital pentru răniți.

Se pare că vechilor clujeni le plăcea viața. Adesea, în timpul marilor molime ce au devastat urbea, clujenii doreau să înfrunte prin surâs bacteriile sau virușii ucigași. Au pus, totuși, încetul cu încetul ordine în viața lor, în gospodării, uneori chiar și sub presiunea autorității. Curățenia devenise o condiție a susținerii și apărării vieții. Moartea apărea din senin, venea odată cu negustorii clujeni care cercetau târguri dinspre toate punctele cardinale dar și primeau vizita altor negustori. Pe la Cluj treceau armate, călători de toate neamurile poposeau în urbea transilvană. Erau totodată riscurile aglomerării, riscurile dezvoltării.

În anii '20, în timpul construcției colegiului reformat, în partea dinspre actuala stradă Brătianu, au fost descoperite multe schelete, unele îngropate în pripă poate victime a vreunei molime. Între oseminte, pe istorici i-a impresionat cel al unei femei ce își strângea la piept pruncul. Iubirea maternă, peste moarte a răzbit iar după secole a iscat o lacrimă celor mai reci suflete.

Oamenii Clujului au iubit întotdeauna viața. Cu sprijinul unui ordin franciscan, în chiar inima orașului s-a născut primul

spital, în 1817. La începutul cumplitul secol XX orașul avea deja unul din cele mai moderne spitale din împărăția Habsburgică. Încă din 1896 spitalul Carolina a intrat în subordinea Ministerului Cultelor. Medici și călugărițe lucrau prin știință și credință la sănătatea clujenilor.

Boala purtată de bacterii sau viruși nu a fost suficientă. Tot începutul de secol XX a adus moartea sistematizată, mecanizată prin războaie. Atunci a fost nevoie de alte spații de unde să răsară viața și încă o clipă, o zi, o lună, un an sau poate un secol de speranță.

„Revista Steaua”, an XXIX, nr. 4, 1 aprilie 1978, p. 41

În centrul Pieții, mutat de lângă Sf. Mihail, unde stătuse, Obeliscul spre amintirea vizitei în Principat a lui Francisc I împreună cu soția sa Carolina. Străjuite de vulturi, scene în piatră de la primirea rezervată altețelor chezarlene. Trasă de trei perechi de cai caleașca trece printre cetățenii veniți să aclame. Se vede o parte a cetății și zidul cam dărăpănat. Dragoni călare și gardă pedestră păzesc pe altețele lor care fac semne cu mâna. Dar vremea a lucrat necruțător.

OGLINDA LUMII CARE VA VENI

Tensiunile din Orientul Mijlociu și mai ales situația din Israel arată, pentru un necunosător ca mine în chestiunile geopolitice, oglinda lumii care va veni.

Încerc să îmi reprezint în minte lumea așa zis polarizată de azi. Lumea nu mai e o sferă perfectă, ea este mai degrabă un deșert unde pe alocuri se află câte o oază. Chiar și o țară precum România putem să ne-o imaginăm ca pe o oază. Poate nu cea mai bogată, dar este cu adevărat un mic paradis cu păduri și ape limpezi. O mare parte din lumea asta este un deșert nesfârșit în care lungi caravane îl străbat într-o mișcare perpetuă și de neînțeles, ajungând, ca un blestem, să se bată pentru o picătură de apă. Imaginația și punctele cardinale ale oamenilor pustiuilor vin de la stele, de la ascultarea atentă a mugetului sălbatic al pustiului. Pe ei îi mână în viață instinctul de supraviețuire, miturile și revelațiile de ieri și de azi a unor oameni remarcabili. Problemele noastre, din prea binele dat sau extras din abisurile istoriei pălesc în fața nevoii unui pahar de apă.

Astăzi oazele noastre sunt tot mai asediate. Mana cerească este tot mai puțină pentru beduinii plecați să-și caute destinul, iar oazele un paradis interzis și aglomerat, craii de la răsărit urmăresc false constelații. Cu fiecare zi călătorii devin mai cruzi, mai aspri precum deșertul în mijlocul căruia își duc traiul.

În insulele noastre răcoroase devenim mai aroganți mai naivi, mai creduli în moștenirea noastră. Nu mai privim cerul înstelat, nu mai ascultăm mugetul pustiului, uităm condiția de

om, devenim proprii tirani și fiecare Dumnezeuul său. Dar asediul este aproape.

Precum cruciații la Ierusalim, precum otomanii la intrarea în Constantinopol, precum barbarii ce au trecut porțile Romei, popoarele deșertului vor pustii totul pentru un strop de apă dulce iar noi întru martirajul corectitudinii politice și a multiculturalismului vom pleca în bejenie pentru o vreme. Dar deja, e prea mult, cum spunea un celebru economist, pe termen lung toți suntem morți.

* * *

Gala Galaction, *O lecție asupra lui John Stuart Mill*, „Revisita Fundațiilor Regale”, 1 februarie 1934

Mergeau unul lângă altul. O tăcere grea, dar de care le părea rău, îi apăsa pe amândoi... Cu fiecare pas, fiecare dintre noi, merge spre necunoscut și spre apocalipsa măsurată fiecăruia... Dar uneori avem presimțirea lucrului și pare că numărăm pașii noștri, în așteptarea îngrijorată a celor ce ne așteaptă și trebuie să se destăinuiască, din clipă în clipă...